

**GROEPSWERK
OP DE MIDDELBARE SCHOOL**

Toine Hovens schrijft over zijn ervaringen met groepsonderwijs op de mavo-afdeling van het Jeroen Bosch College te Den Bosch. Zijn artikel bestaat uit twee gedeeltes. Het eerste deel bevat enige algemene opmerkingen over groepswork tijdens de les Nederlands op de middelbare school, met name op het mavo; het tweede bestaat uit een verslag van een groepsproject in een 4-mavo-klas.

Waarom?

‘Terwijl miljoenen mensen trachten deze wereld nog van de ondergang te redden, zoeken wij in deze zin de lijdende voorwerpen.’

Ik herinner me, dat ik bovenstaande zin eens gebruikt heb in een proefwerk ontleden en dat ik in mijn hart best verheugd was, toen bleek, dat mijn leerlingen met de beste wil van de wereld nauwelijks iets hadden begrepen van de schoolgrammatica. Het bevestigde namelijk nogmaals mijn vermoeden, dat op school vaak zinloze zaken gebeuren, die voor een leerling bovendien niet interessant zijn, en dat de veranderingen op onze aardkorst nauwelijks invloed hebben gehad op het onderwijs in Nederland.

Langzaamaan heb ik geprobeerd mijn lessen zó te geven, dat ze passen in deze maatschappij in deze tijd (wat natuurlijk niet hetzelfde is als: deze maatschappij accepteren zoals die is) en dat ze voor leerlingen in ieder geval zo boeiend mogelijk zijn.

Ik denk dat het veelvuldig werken in groepsverband bijna onontbeerlijk is om dit doel te bereiken: in het buitenschoolse leven is samenwerking van mensen bijna altijd veel belangrijker dan een individuele prestatie; hoe gemakkelijker iemand 'sociaal-vaardig' is, hoe prettiger hij zich in het leven beweegt; en: in groepen werken betekent meestal dat de leden van een groep nogal vrij zijn bij het bepalen van wat tot hun werkterrein gaat behoren, waardoor ze min of meer vanzelf hun eigen interesse kunnen volgen.

Sinds enige jaren werk ik dus in mijn klassen geregeld in groepsverband. Op mijn school is het cursusjaar in vier parten verdeeld en tijdens elke periode is er één, soms twee keer sprake van groepswork gedurende ongeveer acht, meestal aaneengeschaalde lessen.

Hoe en wat?

Dit groepswork kan bestaan uit een uitgebreide schrijfo opdracht, zoals het vervaardigen van een boekje, tijdschrift, enquête, liedjesbundel, of uit een mondelinge-taalopdracht, bijvoorbeeld het spelen van een toneelstuk, hoorspel, forum, cabaretstukje. Bij dit laatste gaat (meestal) wel enig schrijfwerk vooraf.

Het lijkt me verstandig, dat schrijf- en mondeling-taalonderwijs elkaar afwisselen, evenals creatieve fantasie-opdrachten en meer zakelijk gericht oefeningen. Ook het vakonderdeel tekstinterpretatie kan vrij gemakkelijk bij groepsopdrachten aan de orde komen. In het in het tweede deel van dit artikel voorkomende voorbeeld zal deze variatie duidelijk zijn.

De rol van de docent is bij deze vorm van werken natuurlijk anders dan bij het frontale lesgeven. Hij is nu niet meer alleen de vakdeskundige die instructies geeft, misschien zelfs wel liefdevolle uitleg, en die de informatieverwerking in cijfers weet uit te drukken; hij heeft een andere taak gekregen:

Op de eerste plaats is hij degene die een opdracht bekend maakt. Ik doe dat altijd op de volgende manier. Na een inleidend praatje en, als dat mogelijk is, het laten zien van resultaten van groepen uit vorige jaren, stel ik met de klas een werkplan op. Daarin staat precies wat de opdracht inhoudt, zodat de leerlingen hun beperkingen en hun vrijheden kennen. Dan delen we deze inhoudsopgave in: hoeveel lessen zijn er beschikbaar en hoeveel moet de groep ongeveer per les doen en afhebben. Leerlingen kunnen dan niet zo gauw de vergissing maken, dat ze op het laatst ineens merken dat ze thuis nog een heleboel werk moeten verrichten. Ze zijn min of meer verplicht zich aan het werkschema te houden.

Als het werkplan voldoende bekend is en als alle leerlingen het ook

hebben opgeschreven, stellen we de groepen samen volgens een willekeurig systeem. Niet iedere keer zitten vriendjes en vriendinnetjes dus automatisch bij elkaar.

Zo gauw de groepjes, meestal bestaande uit vier of vijf leerlingen, bekend zijn, gaan ze een (voorlopige) taakverdeling maken. Een groepsopdracht lukt beter, is mijn ervaring, als die uit een aantal onderdelen bestaat, zodat ieder groepslid een stukje voor zijn rekening kan nemen. Moeilijker is het, als de hele groep samen tegelijkertijd iets moet produceren, tenminste als het om een schrijfpopdracht gaat.

Na de taakverdeling begint het eigenlijke werk: snuffelen in encyclopedieën en tijdschriften, schrijven, bij elkaar lezen en corrigeren, tekenen, knippen en plakken.

De docent heeft in deze fase duidelijk een begeleidende taak: hij zorgt, zo mogelijk en zo nodig, voor de juiste informatie, hij bemiddelt bij geschillen, verbetert een foutieve opzet, kortom, hij wandelt van groep naar groep om, als het even kan, goede raad te verschaffen. Tegen het einde van elk lesuur laat ik de groep stoppen met het werk en ze de balans opmaken van die les: hoever zijn ze opgeschoten, wat moet er thuis gedaan worden, is er iemand in de groep die zijn taak heeft verwaarloosd, enzovoort.

Tijdens de laatste les bepaalt de groep de uiteindelijke vorm, waarin het werkstuk wordt gegoten. Het is een soort 'lay-out'-les. Thuis maken de leerlingen gedurende ongeveer een week na deze laatste les het 'netwerk'. Op een vastgesteld ogenblik zetten ze de diverse onderdelen in elkaar en het werkstuk is klaar.

Natuurlijk heeft dit betrekking op schrijfpopdrachten. Bij mondelinge taalopdrachten verloopt de laatste fase anders. Na het schrijfwerk, dat ze eerst verzorgen, oefenen de leerlingen gedurende de laatste les(sen) hun rol of nemen ze een hoorspel of iets dergelijks op.

Problemen en oplossingen

Wat hierboven als ideaal geschetst is, is in de praktijk natuurlijk minder fraai: er zijn problemen van allerlei soort. Wat te doen bijvoorbeeld, als duidelijk blijkt, dat een leerling niet voldoende mee heeft gewerkt aan een opdracht. En wat te doen als dat niet duidelijk blijkt, als een leerling de anderen uit een groep het werk heeft laten klaren, in de wetenschap dat zijn collega's hem toch niet uit een soort van leerlingen-onder-elkaar-fatsoen zullen verraden?

Ik heb dit probleem proberen op te lossen, door van iedere leerling een opgave te verlangen van zijn werkzaamheden, maar waterdicht (ook didactisch) is dit natuurlijk niet.

Een ander probleem is de cijfergeving. De traditie wil dat een leerling een cijfer krijgt voor een door hem geleverde prestatie. Bij groeps-

werk is echter nauwelijks sprake van individuele prestaties. Ikzelf heb er geen moeite mee een hele groep eenzelfde honorering te geven, zeker omdat ik weet, dat 'goede' leerlingen 'minder goede' meetrokken en (meestal) niet omgekeerd.

In mijn lessen bepalen de leerlingen vaak met mij samen het cijfer voor een vervaardigde of uitgevoerde opdracht. Dit gebeurt op de volgende manier: Een aantal leerlingen beoordeelt volgens het werkplan plus nog wat andere richtlijnen, bijvoorbeeld over taalgebruik, het werkstuk van een groep en geeft een van argumenten voorziene waardering. Ik zorg er zelf voor, het werkstuk ook bekeken te hebben en geef mijn oordeel. Na vergelijking en bespreking volgt het definitieve cijfer voor alle leden van de groep.

Een voordeel bij zo'n jurering is, dat een werkstuk, wanneer het af is, niet slechts door één docent bekeken de kast in gaat, maar dat er meer mensen kennis van nemen. Daarom probeer ik altijd werkstukken te bewaren voor volgende jaren. De makers zijn in het algemeen best bereid hun produkt als toekomstig voorbeeld aan mij te geven; een verplichting is dit overigens niet, het is per slot hún werkstuk. Verder waren er, tenminste bij mij, zeker in de beginfase moeilijkheden met zoiets vaags als 'orde'. Mijn leerlingen lopen vaak door en ook uit de klas, en dat wekte nogal eens de wrevel van leidinggevende functionarissen en andere docenten.

Wat hiervoor staat, lijkt me in zijn algemeenheid van toepassing op alle vormen van voortgezet onderwijs. Wat bij het mavo, waar ik evenwel slechts een korte ervaring heb, vooral belangrijk is, lijkt me het volgende:

Als leraar moet je zorgen voor een constant heldere, zeer duidelijke doelstelling; de leerlingen moeten zeer precies van les tot les weten, wat de bedoeling is: ze glijden nu eenmaal eerder uit dan havo- en vwo-leerlingen.

Er moet veel afwisseling in de opdracht zelf zijn. Dus niet met zijn allen twee weken lang alleen maar zakelijke beschrijvingen geven van bijvoorbeeld sociale voorzieningen in een stad. De lol is er dan gauw af.

In de opdracht moet het om concrete, tot de leefwereld van de leerling behorende kwesties gaan.

Bovendien moet een project niet te lang duren: een stuk of tien lessen voor een opdracht is het absolute maximum, anders verdwijnt het plezier ook gauw.

Een voorbeeld van groepswerk

Wat hieronder volgt is een beschrijving van een groepsopdracht, die ik

gegeven heb in een hoogste klas van het mavo. Omdat het slechts als voorbeeld dient bij het eerste deel van dit artikel, kan ik volstaan met het vermelden van het (enigszins aangepaste) werkplan:

a Inleiding: Vaak zie je tegenwoordig op de televisie uitzendingen die gewijd zijn aan één onderwerp, dat dan op diverse manieren benaderd wordt. Zo'n onderwerp kan zijn: 'Gezin of commune', 'het gevaar van een atoomoorlog', 'de voortschrijdende vervuiling', enzovoort. De benaderingen zijn bijvoorbeeld: een toneelstukje, een interview, een forum.

b Zoek met je groepje een dergelijk onderwerp. Het moet actueel zijn.

c Stel je voor, dat je met jullie groep de samenstellers en deelnemers van zo'n tv-programma bent; jullie maken nu een draaiboek daarvoor en spelen daarna voor publiek (is: de klas) alle onderdelen.

d Jullie programma bestaat uit de volgende onderdelen:

- 1 een inleidend gedeelte, de presentatie;
- 2 een toneelstukje, dat min of meer ernstig dient te zijn;
- 3 een liedje of cabaretsketch;
- 4 een interview met een deskundige;
- 5 een forum met verschillende deskundigen en een gespreksleider; nadat de leden met elkaar gediscussieerd hebben, beantwoorden ze vragen van het publiek;
- 6 een afsluitend, samenvattend deel.

De volgorde 2 t/m 5 kun je zelf bepalen. Voor de onderdelen 4 en 5 moet je beschikken over de nodige inlichtingen. Zorg er dus voor, dat je je behoorlijk hebt georiënteerd.

e De volgorde van de lessen is:

Eerste en tweede les: taakverdeling maken en het materiaal bestuderen; derde t/m vijfde of zesde les: noteren van de verschillende onderdelen, door middel van korte inhouden plus de volledige tekst van het liedje. Laatste twee lessen: het spel voorbereiden en oefenen. Iedereen moet ongeveer even vaak aan de beurt komen.

f De duur van het optreden moet ongeveer een halve les zijn, zonder de klassediscussie. Daarna volgt, tijdens de les, de beoordeling.

g De beoordeling is als volgt: een jury, bestaande uit leerlingen en docent, bekijkt de diverse onderdelen en geeft daarvoor een aparte beoordeling; zowel op de inhoud als het acteren let de jury. Het draaiboek is tevoren door de docent al beoordeeld. Er wordt daarna een gemiddeld cijfer aan de groep gegeven.

In zijn geheel lukte dit project wel. Negatieve punten waren: de uitvoering nam nogal wat lessen in beslag; als de groepen groter en dus ook kleiner in aantal zijn, kunnen de voorstellingen minder lessen

kosten. Dan verdwijnt ook de grote hoeveelheid schrijfwerk, die aan dit project verbonden bleek.

Verder was het beter geweest, de aankondiging en het eerste deel (t/m het bestuderen van het materiaal) apart te houden, dan een week rust in te lassen, en vervolgens de draad weer op te pakken.

Nogal wat leerlingen maakten namelijk afspraken met enige instanties voor informatie en dat vlotte niet altijd even snel.

Tenslotte: de onderwerpen die bij mij gekozen waren, zijn: bejaarden en hun levenswijzen; vivisectie/bio-industrie; gastarbeiders in Nederland; 'de jeugd van tegenwoordig'; en: voedsel in de twintigste eeuw (naar aanleiding van de eetshow van de VPRO).